

УДК 821.161.2–31.09”20” В. Вовк :13

МОДИФІКАЦІЇ «КАРАВЕЛИ» ВІРИ ВОВК

Надія КОЗІНА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000*

Розглянуто повість «Каравела» Віри Вовк (Селянської). Зокрема досліджено основу, культурне підґрунтя твору, проведено паралелі з культурами різних країн. Виведено проблеми, які порушувала Віра Вовк у творі, зокрема: проблему протистояння сучасній людині, проблема буття людини в культурі, проблема непізнаності.

Ключові слова: діаспора, культура, синтез мистецтв, модернізм, романтизм.

«Каравела» Віри Вовк – прозовий твір наскрізь просякнутий модерністичними і постмодерними мотивами, але й із філософськими роздумами, що є характерним для авторки, адже сама вона є особистістю зі світоглядом наскрізь філософським. Сама назва «Каравела», що означає «старовинний швидкий вітрильний корабель...» [2, с. 522] є досить-таки символічною для письменниці, адже життя Віри Вовк асоціюється саме з цим словом, водночас назвати цей твір автобіографічним не можна, єдине, що вказує на зв'язок із самою авторкою – прототип оповідача, доказом цього є присвята від Віри Вовк: «Романові Нижанківському, мореплавцеві», і герой-оповідач – Роман Мореплавець, що вже підтверджує внесення у тло твору реальних життєвих спостережень.

У всій прозі Віри Вовк можна простежити порушення проблеми культури у світі, поєднання і проведення паралелей і порівнянь з українською культурою. Варто відзначити її відповіді на питання культурології, це яскраво видно уже в перших великих прозових творах письменниці, зокрема «Духах і дервішах», «Вітражах», «Старих панянках». Письменниця у «Каравелі» розбудувала модерне сприйняття феномену культури, де на закиненому і незнаному для загалу атолі (кораловий острів, який найчастіше має форму розірваного або суцільного кільця, що оточує неглибоку лагуну) [2, с. 45] людина підноситься над тваринами завдяки своїй мислячій і тонко відчуваючій природі й культурі. Ця думка помодерному протистоїть загальноприйнятому штампі техногенного розвитку суспільства. Хоча твір і несе у собі за основу – доказ розвитку тієї чи іншої культури чи то релігії, але ці прості жителі атола втілюють в очах авторки ледь не найвищу культуру, яку й найрозвиненіша цивілізація вигадати не зможе. Серед українських емігрантів чимало творців, які були піддані віянням інтуїтивізму та примітивізму, й у творі Віри Вовк відчувається захоплення цими художніми

техніками. Якщо перекласти мистецьку рефлексію на мову філософії, то справді письменниця йде в руслі філософської праці з високим раціоналізмом та витонченими метафізичними роздумами, що поєднали глибоке зацікавлення первісними мотивами: музикою, живописом, мистецтвом виготовлення побутових речей. Погляд на історію культури перестає бути позитивістичним – ідея невпинного й незворотного прогресу вичерпує себе, у давності шукають того, чого не може дати сучасна культура: пафосу, наївності й водночас глибини світоглядного просвітлення. Адже в примітивному мистецтві, як виявляють заново (уперше – у романтизмі) у той час, відбивалися не раз найскладніші наукові, філософські та культурологічні ідеї.

Цю ідею тонкого співзлиття з мистецтвом у «Каравелі» можна спостерігати у найменших деталях. Батута охрестив дітей Герменжілдо, Елевтеріо і Сімфороз на честь святих, але в повсякдень їх і батьки, й інші жителі острова називали Реко-Реко («дерев'яний ударний інструмент...» [1, с. 91], Агого («два злучені дзвоники, з яких добувається звук паличкою» [1, с. 91] і Куїка («інструмент, що видає звук мов хлюпіт» [1, с. 91] – імена інструментів. Та й сам Батута «хрищений» Бенто, а батута – «диригентська паличка» [1, с. 12]. Це не просто співзвучність з іменами, це характеристика кожного з дітей з відчуттям тонкостей розвитку кожного з характерів, це культурологічний підхід, характерний для літератури модернізму.

Віра Вовк показує красу й чистоту жителів атола, у простоті виражається багатство душі, яке не кожен вміє побачити й відчитати, що є досить характерним для романтизму. Жителі атола спочатку звертаються за медичною допомогою до знахаря Агріпіна, сучасного хабарника й неука, а потім до лікарки Санти, яка була для них святою, бо не брала грошей і вболівала за кожного усім серцем. Агріпін вбиває Санту в стані афекту, так і не зрозумівши справжньої глибини дару й філософії культури, яка щедро розгортається прямо перед очима. Непізнаність та сліпе дикунство авторка подає у стилевих особливостях постмодерну, та й Віра Вовк часто порушує тему «непізнаної культури» у прозі.

Для перших великих прозових творів Віри Вовк притаманною є фрагментарність оповіді, що є характерним для творів модернізму, але «Каравела» досить-таки цілісний щодо сюжету твір. Можливо, і не має суцільного, безперервного тексту як у класиків романтизму, бо на невеликий розмір твору 90 сторінок є аж 14 розділів, деякий з яких займає лише по 2–3 сторінки, але сюжет можна чітко пов'язати і зрозуміти.

Водночас, стиль поділу досить цікавий. Із перших сторінок авторка досить цікаво ввела образ оповідача, про якого вже можна довідатися з назви розділу, і це досить таки класично для поділу твору. Тобто, якщо розділ має назву «Батута», зрозуміло, що йтиметься про нього, і розповідь ведеться від першої особи; якщо – «Поліфем», то й оповідь вестиме саме він, розповідаючи про себе. Цікавим є образ автора, в кожному з розділів по-модерному він змінюється. Перший розділ має назву «Атол», і цей загальний образ автора, який в деяких розділах є справді присутнім лише крізь образ автора, але в деяких – ми прослідковуємо повноцінного героя твору, того ж самого Романа Мореплавця, короля атола.

Можливо, це є гра задуму і стилю. А вже далі розділи констатують сюжет, і прослідковується оповідач, той самий Роман Мореплавець, король атола.

Як характерно для літератури модернізму, якій притаманні формотворчість, експериментаторство, тяжіння до умовних засобів, антиреалістична спрямованість. Віра Вовк подала образ короля атола і підносячи його, одразу ж розповідла про його високу культуру: він дбає про людей, не вимагаючи за це нічого взамін, думає про майбутнє і розвиток острова (для прикладу, створений університет, хоча там і навчалися лише троє студентів), – але й водночас він стверджує, що він тут тимчасово, бо буде своєю каравелою, на якій далі вирушить у вир життя, бо він – син моря. Експериментує з образом саме Романа, то надаючи йому реального прототипа, то змальовує правителем атола (образний ідеальний приклад для наслідування королям), то це мореплавець, що шукає свого невіданого досі відчуття неповторності. Досить таки фрагментарні та умовні засоби опису є для цього героя, водночас роблячи його досить цілісним.

Образ Вестберга-Бельмана – директора видавництва внесено у життя острова і власне є зав'язкою твору, який приїхав писати статтю про «дикий» острів, а відкрив для себе новий світ. Його перші враження відбиті у формі майже журнальної статті чи репортажу. Впадає в око панорамність картин, звернення уваги на деталі, характеристика й суб'єктивна оцінка ментальності, і такий щирий подив з побаченого. Герой захоплюється всім: від їжі й навколишніх дивних кущів до характерів людей і способу їх життя, яке будь-кого б ввело в жах дикістю, але натомість захоплює гармонійністю.

Авторка вдало змалювала з таким собі романтичним баченням життя цих жителів: на острові живе невелика кількість людей, але вони повноцінно існують, кожен зайнятий своєю справою, діти навчаються в університеті, є навіть свій майстер ювелірної справи Поліфем, який зробив корону для короля – справжній витвір мистецтва, а в повсякдень робив власноруч прикраси і возив їх обмінювати їх на харчі; жінки допомагають Санті та Ірії створювати речі для сиротинця. Але водночас Віра Вовк подала контраст цій ідилії. Це те саме вбивство лікарки через заздрість, це смерть Реко-Реко, який вирішив, що, прочитавши всі томи Бритійської енциклопедії, знає все на світі і помер, бо не бачив більше мети для життя, це негода, яка відплатила Агріпіну сповна.

Та й ніби не акцентовано авторка подає, але всі жителі в цей рай потрапили тому, що так незвично склалася в той чи інший момент життя їх доля. Поліфем, наприклад, маючи й освіту і роботу, пішов у світ по враження типу «Гуллівера», щоб написати свою дивовижну історію життя, і об'їхавши світ та побачивши безліч сучасних «радостей життя», розчарувався, бо не знайшов того, що б переповнювало дух. І лише тут, на атолі, куди він випадково потрапив, він знайшов спокій і кожен день був немов дар. Батута тікав зі своєю коханою від її багатого батька, якому такий незможний зять був не до вподоби, а кораловий острів приніс йому щастя. Та й сам батько перед смертю знайшов дочку і «кості положив» на атолі, ідея всепрощення.

Усі герої є досить усуспільнені. Кожен зі своєю історією переджиття змінює уявлення про світ і буття у ньому, потрапляючи на цей острів. Саме цю

паралель між різними світами хоче звести авторка у єдину дорогу з наскрізно правильним підходом до життя.

У повністю бразильський настрій твору (а це і назви героїв, і наявність островів, і стиль життя, і характерна їжа, назви інструментів) усе ж Віра Вовк ввела згадку про свою Батьківщину. Король атола у розділі «Заповіт» починає розповідати про себе, тобто лише в кінці ми дізнаємося про його українське коріння, примусове виселення-втечу батьків з України (зі Львова), його народження на чужині «коли Європою трясла Друга Світова Війна» [1, с. 54], про прощання з батьками у Греції, які померли згодом від землетрусу «що навідав Атени» [1, с. 57], і слова-заповіт батька: «Тобі призначено жити в широкому світі. Пам'ятай тільки одне, сину: всі твої діла матимуть печать твоєї дідизни. Світ буде судити твій народ по твоїх ділах» [1, с. 58]. Він так і живе: усе життя мандрує зі своїм другом кораблем та супутником морем, але з прадідівським українським серцем, із батьківською настановою. Хоч у цьому випадку ці слова присвятила авторка мореплавцеві Роману Нижанківському, вона й сама все життя на чужині живе, але дбає про культурний розвиток своєї країни більше, ніж ті, хто живе на її теренах.

Не центральним у творі є символічність, точніше, узагалі фрагментарною, але символічним постає змалювання атола, його жителів, так контрастно авторка показала їхнє буття у сучасному світі без сучасності. Ця міфологемність, характерна для модерністів ХХ століття, стала центральним персонажем повісті, письменниця внесла міфи свої, що цілком можуть стати всезагальними. Ідея ідеалізації, яку вбачала у раціоналізмі і цілком є реальною для буття пронизує тонкою сюжетною лінією усіх персонажів повісті.

Отже, повість «Каравела» Віри Вовк насичена і просякнута модерністичними стильовими течіями, що підтверджується ідеями ідеалістичності, культурності та загальної раціоналізації. Це досягається завдяки філософським ідеям і є процесом перетворення реальних явищ, подій, проблем на ідіоми, символи, знаки – тобто абстрактні форми, що не відображають дійсності, а лише її символічно моделюють, створюють дещо подібне до адекватного їй душевного настрою (Д. Затонський).

Список використаної літератури

1. *Вовк Віра*. Каравела / Віра Вовк. – Львів : БаК, 2006. – 96 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 966 с.
3. *Залеська-Онишкевич Л. М. Л.* Різні світи Віри Вовк / Л. М. Л. Залеська-Онишкевич // *Сучасність*. – 1987. – 9. – С. 16–26.
4. Ріка життя Віри Вовк // *Літературна Україна*. – 2008. – 3 квітня.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2012

Прийнята до друку 04.05.2012

MODIFICATION OF THE «CARAVEL» BY VIRA VOVK

Nadiya KOZINA

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000*

The article deals with «Caravel» Vira Vovk (Seljansjka). Specifically explored the philosophical basis and cultural background of the work. Displaying the problems raised Vira Vovk in his work, in particular the problem of resistance to modern man, the problem of human existence in the culture, the problem nepiznanosti.

Key words: diaspora, culture, synthesis of art, modernism and romanticism.

МОДИФИКАЦИИ «КАРАВЕЛЛЫ» ВЕРЫ ВОЛК

Надя КОЗИНА

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000*

В статье рассмотрено повесть «Каравелла» Веры Вовк (Крестьянской). В частности исследовано культурную основу произведения, проведено параллели с культурами разных стран. Выведены проблемы, которые нарушала Вера Вовк в произведении, в частности: проблему противостояния современному человеку, проблема бытия человека в культуре, проблема непознанности.

Ключевые слова: диаспора, культура, синтез искусств, модернизм, романтизм.

